ประวัติวัดสุทธาโภชน์

ประวัติเจ้าจอมมารดากลิ่น

พระสนมเอก ในรัชกาลที่ ๔

พระครูสุทธิธรรมคุณ (วรวิทย์ ถาวรธมฺโม) รวบรวม

ประวัติวัดสุทธาโภชน์

ที่ระลึก

ในงานทอดกฐินสามัคคี ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๑

ประวัติวัดสุทธาโภชน์

พระครูสุทธิธรรมคุณ (วรวิทย์ ถาวรธมฺโม) รวบรวม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๑ จำนวน ๔๐๐ เล่ม
ในงานทอดกฐินสามัคคี ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๑

ผู้ดำเนินการจัดพิมพ์ คณะสงฆ์วัดสุทธาโภชน์
บรรณกร พระครูวินัยธรวิเชียร วชิรธมฺโม

ออกแบบปก อัครเดช โลหะโสภณ

คณะผู้จัดพิมพ์ถวาย: พลเอกรังสาทย์ แช่มเชื้อ

พิมพ์ที่: โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์
โทร. ๐-๒๘๖๓-๑๐๓๗-๘ โทรสาร ๐-๒๘๖๓-๑๐๓๙

สารบัญ

ประวัติวัดสุทธาโภชน์ ๖

ประวัติพระครูสังฆสุทธาทร (สังข์ ธมฺมสโร) ๑๑

ประวัติเจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอก รัชกาลที่๔ .... ๒๐

หน้าที่ อำนาจ และบทบาทของพระสังฆาธิการ ๓๔

คำนำ

ในโอกาสนี้คณะสงฆ์วัดสุทธาโภชน์ได้จัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์นี้ขึ้น โดยได้ประมวลประวัติวัดสุทธาโภชน์ และประวัติท่านผู้ก่อตั้งและพัฒนาวัดจนเจริญรุ่งเรือง แจกเป็นธรรมบรรณาการแก่ผู้มาถวายมุทิตาสักการะในวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๘ โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก **พระครูวินัยธรวิเชียร วชิรธมฺโม** ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส ดำเนินการในการจัดทำต้นฉบับและประสานงานในการจัดพิมพ์จนเสร็จเรียบร้อย

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายพร้อมผลบุญคุณความดีจงมาดลบันดาลประทานพรให้ ท่านผู้มาร่วมถวายมุทิตาสักการะทุกท่าน ตลอดจนท่านผู้มีส่วนในการจัดงานถวายการต้อนรับครั้งนี้ จงเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดกาลทุกเมื่อ และจงประสบความสุขความเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย ปรารถนาสิ่งใดซึ่งอยู่ในวิสัยขอให้สำเร็จโดยเร็วพลันทั่วกันทุกๆ ท่าน เทอญ

คณะสงฆ์วัดสุทธาโภชน์

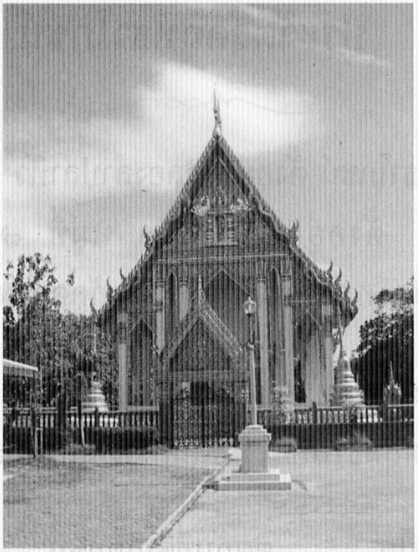

ประวัติ
วัดสุทธาโภชน์

ประวัติวัดสุทธาโภชน์

วัดสุทธาโภชน์ ตั้งอยู่ริมคลองลำปลาทิว ติดกับปากคลองคลองมอญ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๒ หมู่ที่ ๗ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

สภาพภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่ม เดิมทีประชาชนมีอาชีพทำนา อาณาเขต วัดสุทธาโภชน์ มีที่ดินสร้างเสนาสนะ ๑๘ ไร่ ๒ งาน

ทิศเหนือ ติดกับที่ดินเอกชน
ทิศตะวันออก ติดกับโรงเรียนวัดสุทธาโภชน์
ทิศตะวันตก ติดกับคลองลำปลาทิว
ทิศใต้ ติดกับคลองมอญ

มีที่ธรณีสงฆ์ (ที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของวัด) ๓ แปลง รวมเนื้อที่ทั้งหมด ๖๒ ไร่ ๑ งาน ๘๙ ตารางวา

แปลงที่ ๑ อยู่ที่แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จำนวน ๔๘ ไร่ ๑ งาน ๑๒ ตารางวา

แปลงที่ ๒ อยู่ที่แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จำนวนเนื้อที่ ๔ ไร่ ๗๗ ตารางวา

แปลงที่ ๓ อยู่ที่แขวงคลองสองต้นนุ่น เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จำนวนเนื้อที่ ๑๐ ไร่

การสร้างวัด วัดสุทธาโภชน์ เดิมมีชื่อว่า **วัดสุทธาวาส** ตั้งอยู่ริมคลองฝั่งเหนือ ห่างจากคลองลำปลาทิว ประมาณ ๑ กิโลเมตร **ท่านเจ้าจอมมารดากลิ่น** พระสนมเอกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ยกที่ดินสร้างวัดร่วมกับราษฎรมี **สมิงธนุไชยะ(อาง เพ็ชรน้อย)** เป็นนายกองนาของท่าน**เจ้าจอมมารดากลิ่น** เป็นหัวหน้าในการดำเนินการสร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๗ (ร.ศ.๑๑๓)

ต่อมาท่านเจ้าจอมมารดากลิ่น กับท่านเจ้าอาวาส**อาจารย์มหาอ่อน กลฺยาโณ** เห็นว่าที่ตั้งวัดไม่สะดวกกับราษฎรที่เดินทางมาประกอบทางบุญศาสนา เพราะคลองมอญเป็นคลองเล็กในฤดูแล้งน้ำน้อยใช้เรือเดินทางไม่สะดวก จึงได้ย้ายวัดโดยทำการรื้อถอน กุฏิ อุโบสถ(คาดว่าคงก่อสร้างด้วยไม้) และอาคาร อื่นๆ ที่ใช้ในการศาสนามาก่อตั้งที่ปากคลองมอญ ริมคลองลำปลาทิวฝั่งตะวันออก เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๕ มีมรรคทายก **อ๊อด ไชยนุช** เป็นหัวหน้าผู้ดำเนินการได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา เมื่อวันที่

๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙ รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๕ ใช้ชื่อวัดว่า **วัดสุทธาโภชน์** ซึ่งหมายความว่าเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในสถานที่มีข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ดี

ท่านเจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้สร้างวัดสุทธาโภชน์ ถวายเป็นพุทธบูชาในศาสนาท่านได้ปลูกสร้างตำหนักใกล้กับวัดเพื่อใช้เป็นที่พักชั่วคราวที่มาบำเพ็ญกุศล จัดการทอดกฐินประจำที่วัดทุกปีตลอดอายุขัยของท่าน ตำหนักนี้ได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลาที่ดินบริเวณนี้ทายาทได้ยกถวายให้แก่ทางวัด (ปัจจุบันนี้เป็นที่ก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนวัดสุทธาโภชน์)

เสนาสนะ ตั้งแต่มาสร้างที่ใหม่ได้ก่อสร้างบูรณะมาตลอดจนสภาพมั่นคงถาวรและสวยงาม เพียงพอแก่การประกอบศาสนกิจอุโบสถอาคารทรงไทยก่ออิฐหรือปูน ภายในมีภาพวาดเกี่ยวกับพุทธประวัติ พระเจดีย์ก่ออิฐถือปูน ๒ องค์สูง ๖ เมตร องค์หนึ่งเจ้าจอมมารดากลิ่นเป็นผู้สร้าง อีกองค์หนึ่ง พระมหาอ่อนเจ้าอาวาสเป็นผู้สร้างอาคารอื่น ๆ เช่น ศาลาการเปรียญ กฎิหอสวดมนต์ ซุ้มแม่ธรณี ศาลาท่าน้ำทรงไทยจตุรมุข ฌาปนสถานพร้อมศาลาประกอบพิธีกรรม ริมคลองสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งพังโดยรอบบริเวณ

การคมนาคม

๑. **ทางน้ำ** คลองลำปลาทิว ที่ผ่านหน้าวัดออกไปยังตลาดหัวตะเข้ สำนักงานเขตลาดกระบัง และยังไปเขตหนองจอกได้ยังมีเรือสัญจรอยู่บ้างพอสมควร

๒. **ถนน** มีถนนแยกจากถนนฉลองกรุงเข้าถึงวัด สะดวกสบายมีถนนผ่านวัด ออกไปถนนเลียบคลองมอญ

การศึกษา

๑. ส่งเสริมการศึกษาของภิกษุสามเณร โดยจัดตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมแก่ภิกษุในวัด และประชาชนที่สนใจมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘

๒. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน โดยให้อาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียน ต่อมาอนุญาตให้ใช้ที่ดินของวัดปลูกสร้างอาคารเรียนเปิดทำการเรียนการสอนจนถึงทุกวันนี้ โดยไม่คิดค่าตอบแทนแต่อย่างใดและยังช่วยเหลือในด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนตลอดมา

รายนามเจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส

๑. พระอาจารย์ อุ่ม

๒. พระอาจารย์ บุญมี

๓. พระภิกษุ พร้อม

๔. พระมหาอ่อน กลฺยาโณ ดำเนินการย้ายวัด

รายนามเจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์

๑. พระมหาอ่อน กลฺยาโณ พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔๖๘

๒. พระอธิการ เลื่อน อรินฺทโม พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๗๗

๓. พระครูสังฆสุทธาทร (สังข์ ธมฺมสโร, อ่อนน้อม)
พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๕๓๕

๔. พระครูสังฆรักษ์หนุน โชติโย (ขนุน ทองลอย)
พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๑

๕. พระครูสุทธิธรรมคุณ(วรวิทย์ ถาวรธมฺโม, พวงศรี)
พ.ศ. ๒๕๔๑- ปัจจุบัน

ประวัติ
พระครูสังฆสุทธาทร
(สังข์ ธมฺมสโร)

ประวัติพระครูสังฆสุทธาทร (สังข์ ธมฺมสโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์

พ.ศ. ๒๔๕๑- ๒๕๓๕

พระครูสังฆสุทธาทร อดีตเจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์ กรุงเทพมหานคร ชื่อเดิมว่า **สังข์** ชื่อฉายาว่า **ธมฺมสโร** ชื่อสกุลว่า **อ่อนน้อม** เกิดเมื่อวันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีวอก ตรงกับวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ปลายรัชกาลที่ ๕ ที่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลคลองสามประเวศ อำเภอลาดกระบัง จังหวัดพระนคร เป็นบุตร**นายเม่น นางโว่ อ่อนน้อม** ผู้มีเชื้อสายรามัญ

ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๗ คน คือ

๑. พระครูสังฆสุทธาทร (สังข์ อ่อนน้อม)

๒. พระภิกษุทา ถาวโร (อ่อนน้อม) (ถึงมรณภาพ)

๓. นางบาง (อ่อนน้อม) สุทธิ

๔. นางทองอยู่ (อ่อนน้อม) มงคลพันธุ์

๕. นายสอน อ่อนน้อม (ถึงแก่กรรม)

๖. นางทองอ่อน (อ่อนน้อม) หงษ์สวัสดิ์

๗. นายปลอน อ่อนน้อม

พระครูสังฆสุทธาทร เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี ได้ศึกษาอักษรสมัย ณ โรงเรียนวัดทรงธรรมวรวิหาร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ สำเร็จชั้นประถม ๑

ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ พระเจดีย์ย่างกุ้ง ประเทศพม่า (รามัญเดิม) **พระอธิการฉาย จนฺทรํสี** วัดกลาง ตำบลบางผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

ถึงปีมะโรง วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑ อายุครบอุปสมบท จึงอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดสุทธาโภชน์ ตำบลทับยาว อำเภอลาดกระบัง จังหวัดพระนคร พระครูธรรมวิธานปรีชา (ก้อน อคฺคธมฺโม เปรียญ ๓ ประโยค ฝ่ายรามัญ) วัดกลาง เจ้าคณะแขวง อำเภอพระประแดง จังหวัดพระประแดง (จังหวัดสมุทรปราการ) เป็นพระอุปัชฌาย์ **เจ้าอธิการบุญเลื่อน** เจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ **พระอธิการโท** เจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้ยินว่าก่อนอุปสมบทท่านได้สึกจากสามเณรเป็นเวลา ๓ วัน

ภายหลังอุปสมบทแล้ว ได้ศึกษาธรรมวินัย ณ สำนักวัดทรงธรรมวรวิหาร จังหวัดสมุทรปราการ มีความรู้ความสามารถเข้าสอบความรู้ในสนามหลวงได้ดังนี้

เมื่ออายุ ๒๒ ปี พรรษา ๒ พ.ศ. ๒๔๗๓ สอบได้นักธรรมชั้นตรี ในสำนักเรียนจังหวัดพระประแดง (จังหวัดสมุทรปราการ)

เมื่ออายุ ๒๗ ปี พรรษา ๗ พ.ศ. ๒๔๗๘ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท ในสำนักเรียนจังหวัดสมุทรปราการ

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๗ **เจ้าอธิการบุญเลื่อน** เจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์ ขอลาออกจากตำแหน่งทางคณะสงฆ์ได้แต่งตั้งท่านเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสสืบมาในขณะนั้นท่านมีอายุ ๒๖ ปี พรรษา ๖ เท่านั้น

ครั้นอายุ ๓๖ ปี พรรษา ๑๖ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นกรรมการสงฆ์อำเภอ ตำแหน่งองค์การศึกษา กิ่งอำเภอลาดกระบัง จังหวัดพระนคร ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

ถึงวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นพระอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทกุลบุตรในตำบลนั้น

ครั้นถึงวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น พระครูสังฆสุทธาทร ตำแหน่งพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรี

ถึงวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นเจ้าคณะตำบลทับยาว

ครั้นถึงวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท

ต่อมาถึงวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ เจ้าคณะกรุงเทพมหานครได้พิจารณาเห็นว่า พระครูสังฆสุทธาทรชราภาพไม่สามารถปฏิบัติงานคณะสงฆ์ในหน้าที่เจ้าคณะแขวงได้ และเห็นควรปลดเปลื้องภาระเพื่อรักษาตัว จึงยกเป็นเจ้าคณะแขวงกิตติมศักดิ์รวมเวลาที่บริหารคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าคณะแขวงทับยาว ๑๔ ปี

พระครูสังฆสุทธาทร นับแต่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์แล้ว ได้จัดการบริหารกิจการหมู่คณะสงฆ์ในวัดเป็นที่เรียบร้อยดี ตลอดถึงการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างซ่อมแปลงถาวรวัตถุ

ไว้เป็นหลักฐานหลายอย่างหลายชนิด กล่าวโดยเฉพาะที่เป็นส่วนใหญ่ ๆ คือ ได้สร้างศาลาการเปรียญ และกุฏิตลอดจนถนนหนทางเป็นที่เรียบร้อยและเจริญยิ่งกว่าสมัยที่แล้วมาโดยลำดับ นับว่าพระครูสังฆสุทธาทรได้ทำประโยชน์ทางการบริหารและการศึกษาพร้อมทั้งการก่อสร้างถาวรวัตถุไว้ในพระศาสนามาเป็นอย่างดีผู้หนึ่ง ตลอดถึงทำหน้าที่ของผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็นับว่าเหมาะสมตามฐานะในยุคของท่าน

นอกจากประวัติที่กล่าวมาแล้ว พระครูสังฆสุทธาทรยังมีความรอบรู้ทางภาษารามัญมีความชำนาญการในด้านการปลูกสร้างเสนาสนะ ตลอดจนการออกแบบแปลนทางศิลปกรรมต่าง ๆ

พระครูสังฆสุทธาทร ปกติเป็นพระพูดไม่มาก ไม่น้อย ท่านพูดแต่ละครั้งประกอบด้วยเหตุด้วยผล เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทั่วไป เป็นผู้มีอัธยาศัยเรียบ ๆ สังวรระวังในพระวินัยตามแบบพระสงฆ์รามัญ จะทำอะไรแต่ละอย่างระมัดระวังความผิดพลาด ไม่ชอบการบอกบุญเรี่ยไร สิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นในวัดทั้งหมดที่เห็นอยู่ในเวลานี้ เกิดในสมัยท่านปกครองวัดแทบทั้งหมดด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้าน ผู้หวังบุญกุศลทั้งสิ้น เมื่อผู้ใดประสงค์จะสร้างอะไร ท่านจะถามเพียงว่า *“ต้องทำให้เสร็จนะ”*

เท่านั้น เมื่อผู้มีศรัทธานั้นรับปากท่าน ท่านก็อนุญาตให้สร้างได้ตามประสงค์ทุกราย ทั้งนี้เนื่องจากท่านเกรงว่าหากทำไม่เสร็จจะคั่งค้างเป็นภาระผูกพันแก่ผู้อื่นในภายหลัง

อนึ่ง มีเกร็ดประวัติของพระครูสังฆสุทธาทรมาเล่าสู่กันฟังเรื่องหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ พระครูสังฆสุทธาทร ได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน อันเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดีย เมื่อกลับมาแล้ว มีข่าวว่าท่านมีปัจจัยเหลือกลับมามาก บรรดาพวกลูกศิษย์ก็พูดจาซุบซิบกันในหมู่ว่า "*หลวงพ่อขี้เหนียว ไปต่างประเทศอะไร เหลือเงินตั้งเยอะ ไม่รู้จะเก็บไว้ทำไม*" จะเป็นด้วยมีใครนำไปพูดกันหรืออย่างไรไม่ทราบได้ เสียงนั้นจึงไปเข้าหูท่าน วันหนึ่งเป็นวันพระ พอพระสงฆ์อนุโมทนาแล้ว ท่านก็สั่งให้ทุกคนที่มาทำบุญอยู่รับประทานก๋วยจั๊บก่อนซึ่งท่านสั่งมาเลี้ยง ครั้นทุกคนรับประทานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านยกมือทั้งสองขึ้นพนมเหนือศีรษะแล้วกล่าวว่า "*ต่อไปนี้ขออย่าให้มีใครมาว่าฉันขี้เหนียวเลย*"

ทุกคนที่ได้ฟังและเห็นกิริยาท่าทางของท่าน ต่างพากันขบขันหัวเราะไปตามกัน และยังได้เก็บมาเล่าขานกันจนทุกวันนี้

พระครูสังฆสุทธาทร เริ่มอาพาธกระเสาะกระแสะเรื่อยมาด้วยโรคชรา หมดความสามารถของแพทย์ที่จะรักษาให้หายได้ ครั้นถึงวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็ถึงมรณภาพด้วยอาการอันสงบ ที่โรงพยาบาลกรุงเทพ ถนนเพชรบุรี กรุงเทพมหานคร คำนวณอายุได้ ๘๕ โดยปี มีพรรษาได้ ๖๓ พรรษา ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทธาโภชน์มาได้ ๔๘ ปี

ประวัติ
เจ้าจอมมารดากลิ่น
พระสนมเอก รัชกาลที่ ๔

ประวัติเจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอก รัชกาลที่ ๔ ผู้สร้างวัดสุทธาโภชน์

นายธีรัชย์ พูลท้วม

เจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอก ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรี ท่านเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ ในรัชกาลที่ ๓ ท่านเป็นเชื้อสายรามัญ คือเป็นธิดา**พระยาดำรงราชพลขันธ์**[๑] **(จุ้ย คชเสนี)** ผู้เป็นบุตร**เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเหริยะ คชเสนี)** ท่านถึงอสัญกรรมเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ในรัชกาลที่ ๖ มีอายุ ๙๐ ปี

เจ้าจอมมารดากลิ่น ได้ถวายตัวเข้ารับราชการฝ่ายใน เป็นข้าบาทบริจาริกาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เป็นพระสนมเอก และเป็นที่สนิทเสน่หาจนได้เป็นเจ้าจอมมารดาของพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลนั้น

ครั้นถึงปีมะเส็งเอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ พ.ศ. ๒๔๑๒ เจ้าจอมมารดากลิ่นออกจากพระบรมมหาราชวังมาอยู่บ้านเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเหริยะ คชเสนี) เจ้าคุณปู่ ซึ่งได้ถวายที่บ้านให้เป็นวังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรฤทธิ์

---

[๑] เจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ ในรัชกาลที่ ๓

เจ้าจอมมารดากลิ่น มีพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์หนึ่ง พระนามว่า *"พระองค์เจ้าชายกฤษดาภินิหาร"* ซึ่งต่อมาได้รับสถาปนาเป็น *"พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์"* ซึ่งประสูติเมื่อ พ.ศ.๒๓๙๘ และสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ พระชันษาได้ ๗๑ พรรษา เป็นต้น สกุล *"กฤดากร ณ อยุธยา"*

มีเรื่องขนบธรรมเนียมชาววังฝ่ายใน ที่ควรทราบไว้ประดับความรู้อย่างหนึ่งว่า *"เจ้าจอมคนใด มีพระองค์เจ้า ก็เรียกว่า เจ้าจอมมารดา ที่ไม่มีพระองค์เจ้า ก็เรียกว่า เจ้าจอมอยู่งาน"*

นายธำรงศักดิ์ อายุวัฒนะ ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง ราชสกุลวงศ์จักรี หน้า ๒๕๕-๒๕๘ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ว่า

วงศ์สายสืบทางเจ้าจอมมารดากลิ่น สกุล คชเสนี

เจ้าจอมมารดากลิ่น หรืออีกนามหนึ่งว่า *"ซ่อนกลิ่น"* เป็นกุลสตรีสูงศักดิ์ฝ่ายอำมาตย์รามัญอาสา คือเป็นธิดาของพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จุ้ย คชเสนี) ผู้เป็นบุตรของเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเหริยะ คชเสนี) ตามประวัติกล่าวว่า เจ้าจอมมารดากลิ่นผู้นี้เป็นศิษย์คนโปรดของมิสซิสเลียวโนเวน หรือแหม่มแอนนา ครูสอนภาษาอังกฤษในราชสำนักรัชกาลที่ ๔ อันเป็นแหม่มผู้อื้อฉาวกรณีแต่งหนังสือชื่อ "KING AND I" จนกระทั่งฝรั่งไปสร้างเป็นภาพยนตร์ เป็นที่เอิกเกริกในทางขบขันชวนน่าสังเวชในความบ้องตื้น หรือความบัดซบที่กล้าหาญ สร้างนวนิยายแล้ว

ยัดเยียดให้เป็นเรื่องจริงของพระมหากษัตริย์ไทยดังที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วนั่นแหละ

เจ้าจอมมารดากลิ่น มีความสนใจในการเรียนภาษาอังกฤษกับแหม่มแอนนามาก จนมีความรู้ในภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีถึงขั้นแปลเรื่อง Uncle Tom's Cabin ของมิสซิสฮาเรียต บิชเช่อร์สโตว์ออกมาเป็นพากย์ไทย นับว่าท่านเป็นคนไทยคนแรกที่คิดแปลนวนิยายภาษาต่างประเทศออกมาเป็นภาษาไทย ท่านมีพระราชโอรสกับพระจอมเกล้าฯ ๑ พระองค์ และมีวงศ์สายสืบราชสกุลด้วย

เกี่ยวกับพระราชโอรสของเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้ มีเรื่องเล่ากันว่า เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเหริยะ คชเสนี) ผู้เป็นเจ้าคุณตาทวดได้อยู่ถึงชมบารมีพระนัดดา ว่ากันว่าพระราชกุมารโอรสของเจ้าจอมมารดากลิ่นประสูติในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๙๘ นั้น ท่านเจ้าพระยามหาโยธามีความชื่นชมโสมนัสมาก ด้วยมีพระราชกุมารเป็นเหลนโดยตรงทางเจ้าจอมมารดา ถึงกับหนังสือมอบเวรที่บ้านเรือนถวายเป็นของขวัญสมโภชพระราชกุมารตั้งแต่แรกประสูติ เพราะฉะนั้นวังของพระราชกุมารเหลนเจ้าพระยามหาโยธาซึ่งต่อมาทรงกรมเป็น *"กรมพระนเรศวรฤทธิ์"* จึงอยู่ริมกำแพงพระนครตอนถนนพระอาทิตย์ อันเป็นที่บ้านของเจ้าพระยามหาโยธา เจ้าคุณตาทวดอยู่แต่เดิม

พระราชโอรสของเจ้าจอมมารดากลิ่น คือ **พระองค์เจ้าชายกฤษดาภินิหาร** (พระราชโอรสองค์ที่ ๑๗) ทรงกรมเป็นกรมพระนเรศวรฤทธิ์ประสูติ ณ วันจันทร์ เดือน ๖ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ ตรงกับวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๘ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๑๘ เลื่อนเป็นกรมหลวงนเรศวรฤทธิ์ เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๔๒ ในรัชกาลที่ ๖ เลื่อนขึ้นเป็น กรมพระนเรศวรฤทธิ์ เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๑๘

ได้ทรงว่าการในตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่ง โดยเฉพาะเคยดำรงตำแหน่งราชทูตประจำ ณ กรุงลอนดอนและอเมริกา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้วเสด็จกลับเป็นเสนาบดี กระทรวงนครบาล และกระทรวงโยธาธิการถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นสมุหมนตรี และเสนาบดีกระทรวงมุรธาธร

สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๖๘ พระชันษา ๗๑ พรรษทรงเป็นต้นราชสกุล "*กฤดากร ณ อยุธยา*"

พระโอรสของกรมพระนเรศวรฤทธิ์ ทรงมีบทบาทในการบริหารบ้านเมืองอยู่ในระดับชั้นนำหลายพระองค์ เช่น **พลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช** เสนาบดีกระทรวงกลาโหม สมัยถูกเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร **พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์**

กฤดากร อัครราชทูตผู้ปราดเปรื่องประจำปารีสฝรั่งเศส และหม่อม**เจ้าสิทธิพร กฤดากร** เจ้าของฟาร์มบางเบิด ผู้ผลิตแตงโมพันธุ์ดีอันลือชื่อก่อนใครต่อใครในเมืองไทย พระโอรสชั้นนำทั้ง ๓ พระองค์นี้ เกิดแต่ "*หม่อมสุภาพ*" ซึ่งเป็นกุลธิดาของชาวรามัญ เป็นพระมารดา

เป็นที่น่าสังเกตว่า ราชสกุล กฤดากร นับตั้งแต่กรมพระนเรศวรฤทธิ์ ผู้เป็นต้นราชสกุลต่อลงมาถึงชั้นพระโอรส มีสายเลือดรามัญในระดับสูงอยู่มิได้ขาดสาย แม้ชายาของกรมพระนเรศวรฤทธิ์ อีกผู้หนึ่งชื่อ "*หม่อมแช่ม*" ซึ่งมีพระธิดาชื่อ "*หม่อมเจ้าวรรณวิสัย*" ก็เป็นกุลสตรีชาวรามัญอีกเหมือนกัน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ฝ่ายใน
ที่ท่านเจ้าจอมมารดากลิ่น ได้รับพระราชทานมีดังนี้

๑. ตติยจุลจอมเกล้า ต.จ. พระราชทาน ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

๒. ทุติยจุลจอมเกล้า ท.จ. พระราชทาน ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘)

๓. ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ ท.จ.ว. พระราชทาน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔)

เครื่องยศสนมในรัชกาลที่ ๔

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ในประวัติเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (แพ) พ.ศ. ๒๔๘๖ หน้า ๕๓-๕๔ ตอนหนึ่งว่า

"ชั้นที่ ๔ ซึ่งเป็นชั้นต่ำกว่าเพื่อน เป็นหีบหมากเงินกาไหล่ทอง สำหรับพระราชทาน "*นางอยู่งาน*" แต่โบราณดูเหมือนจะเรียกว่า "*นางกำนัน*" ซึ่งทรงใช้สอยในพระราชมณเฑียรได้แต่บางคนที่ทรงพระเมตตาในหมู่นางอยู่งาน แต่การที่จะพระราชทานหีบหมากกาไหล่ยังไม่นับว่าเป็นเจ้าจอม

ชั้นที่ ๓ เป็นหีบหมากทองคำ สำหรับพระราชทานนางอยู่งาน ซึ่งทรงเลือกไว้ใช้ใกล้ชิดประจำพระองค์ใครได้พระราชทานหีบหมากทองคำจึงมีศักดิ์เป็น "*เจ้าจอม*" เรียกว่า เจ้าจอมนำหน้าชื่อทุกคน ฉันเข้าใจว่าชั้นนี้ที่เรียกว่า "*เจ้าจอมอยู่งาน*"

ชั้นที่ ๒ เป็นหีบหมากทองคำลงยาราชาวดี สำหรับพระราชทานเจ้าจอมมารดา หรือเจ้าจอมอยู่งาน ซึ่งทรงพระเมตตายกย่องขึ้นเป็นชั้นสูง ฉันเข้าใจว่าเรียก "*พระสนม*" แต่ชั้นนี้ขึ้นไป

ชั้นที่ ๑ เรียกว่า "*พระสนมเอก*" ได้พระราชทานพานทอง เพิ่ม

หีบหมากลงยาที่กล่าวมาแล้วเป็นพานหมากมีเครื่องในทองคำ (มังษีทองลายสลัก ผอบทองลายสลัก ซองพลูทองลายสลัก ซองบุหรี่ทองลายสลัก มีดด้ามหุ้มทองลายสลัก ตลับภู่ทองลายสลัก-ธีรัชย์ พูลท้วม-) กับกระโถนทองคำด้วยใบหนึ่ง เป็นเทือกเดียวกับพานทองเครื่องยศที่พระราชทานเจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ แต่ขนาดย่อมกว่าพานทองเครื่องยศฝ่ายหน้า

ชั้นพิเศษ สำหรับพระราชทานพระมเหสีเทวี ซึ่งเรียกในกฎมณเฑียรบาลว่า "*พระภรรยาเจ้า*" มีทั้งหีบและพานหมากเสวย ล้วนทำด้วยทองคำลงยาราชาวดี เครื่องยศนางใน ๕ ชั้น พรรณนามานี้ ดูเหมือนจะตั้งเป็นกำหนดขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๔"

ดังนั้น เครื่องยศของเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งเป็น "*พระสนมเอก*" ในรัชกาลที่ ๔ ก็คงได้รับพระราชทานเครื่องยศตามที่ปรากฏในชั้นที่ ๒ และชั้นที่ ๑ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

อนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่น

อนุสาวรีย์เจ้าจอมมารดากลิ่น ท.จ.ว. พระสนมเอก ในรัชกาลที่ ๔ ในชุดแต่งกายประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประดิษฐานอยู่ภายในซุ้มบุษบกที่บริเวณหน้าโบสถ์วัดสุทธาโภชน์ สำหรับประวัติของรูปหินอ่อนเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้ พระอาจารย์หนุน โชติโย ผู้รักษาการเจ้าอาวาสพูดถึงรูปหินอ่อนนี้ว่า ท่าน

เจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นผู้สั่งทำจากประเทศอิตาลี ตั้งแต่ในสมัยที่ท่านเจ้าจอมมารดายังมีชีวิตอยู่ เดิมตั้งอยู่ภายในกำแพงแก้วอุโบสถ

ครั้นต่อมาเมื่อ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๐ ทางวัดได้พิจารณาเห็นความสำคัญของท่านเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งเป็นผู้สร้างวัดนี้ จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ประดิษฐานรูปนั้นเพื่อเป็นเกียรติและอนุสรณ์แก่ท่าน

รูปหินอ่อนจำลองครึ่งตัวนี้ กว้าง ๓๖.๕ เซนติเมตร สูง ๖๔.๕ เซนติเมตร ฝีมือช่างทำงดงามมาก ปัจจุบันมีผู้นำทองมาปิดด้วยความเคารพนับถือหรืออย่างไรมิทราบได้ ทำให้ลดความงามลงไปมาก หากทางวัดจะได้หล่อจำลองขึ้นใหม่อีกสักรูปหนึ่งสำหรับให้ผู้ประสงค์จะปิดทองโดยเฉพาะก็จะเกิดประโยชน์หาน้อยไม่

เจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บำเพ็ญวัตรปฏิบัติหาความสุขตามสมควรแก่ฐานะผู้มีบรรดาศักดิ์ คือ ทำบุญ ให้ทาน ชอบแปรสถานไปเที่ยวตามหัวเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะตามชานเมืองรอบนอกกรุงเทพมหานคร และด้วยอำนาจความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น เจ้าจอมมารดากลิ่น จึงสร้างวัดสุทธาโภชน์ ณ ตำบลทับยาว อำเภอลาดกระบัง จังหวัดพระนคร ถวายเป็นวัดในพระพุทธ

ศาสนา เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลในคราวแปรสถานมาอยู่ ณ พื้นที่แห่งนี้ และเพื่อเป็นการสงเคราะห์บรรดาพี่น้องชาวรามัญที่ท่านถือเหมือนญาติท่าน ได้สะดวกในการทำบุญสุนทานตามประเพณีด้วย

นอกจากสร้างวัดสุทธาโภชน์แล้วท่านยังได้ปลูกตำหนักสร้างเรือนในบริเวณใกล้เคียงวัด เป็นตำหนักถึง ๗ หลัง ครั้นภายหลังเจ้าจอมมารดากลิ่น ถึงอสัญกรรมแล้ว ขาดผู้ใช้ประโยชน์ ขาดการบำรุงรักษา บ้านหรือตำหนักนั้น ๆ ก็ทรุดโทรมผุพังลงในที่สุด เหลือแต่ที่ดินว่างเปล่าซึ่งทายาทของท่านก็ได้ถวายที่ดินนั้นแก่วัดสุทธาโภชน์ในโอกาสต่อมา ในสมัยที่ท่านเจ้าจอมมารดากลิ่นแปรสถานที่มาพักอยู่ที่บริเวณใกล้วัดสุทธาโภชน์นี้ การคมนาคมยังไม่สะดวกสบายเหมือนสมัยนี้ ท่านและบริวารต้องมาทางรถไฟ มาลงเรือต่อที่สถานีรถไฟหัวตะเข้ ไปที่ตำหนักต้องใช้เรือมาดประทุนเก๋งแจวเป็นพาหนะเดินทาง

คุณลุงเขียว ลาวเกษม อายุ ๘๕ ปี แห่งบ้านทับยาว ลาดกระบัง เล่าให้ฟังว่า

"เจ้าจอมมารดากลิ่น จะแปรสถานมาพักยังตำหนักที่ท่านสร้างไว้ใกล้วัดสุทธาโภชน์ต้องมารถไฟมาลงเรือที่สถานีรถไฟหัวตะเข้ แล้วลงเรืออีกต่อหนึ่ง แล้วล่องมาตามลำคลองประเวศแยกเข้าคลองลำปลาทิว ท่านสร้างเรือมาดลำใหญ่ ขนาด

๖ แจว ปรุแผ่นทองเหลืองตลอดทั้งลำไว้สำหรับเป็นพาหนะในคราวแปรสถานที่มาพำนักที่ตำหนัก มีพวกบริวารตามมาเยอะ ตอนนั้นท่านยังหนุ่มอยู่ ยังเคยไปรับท่านที่สถานีรถไฟเป็นที่สนุกสนาน ท่านเมตตาจัดอาหารเลี้ยงดูและผ้าขาวม้าให้คนละผืนสองผืนเป็นรางวัลน้ำใจทั่วทุกคน เจ้าจอมมารดากลิ่นเป็นที่เคารพของชาวรามัญในระแวกนั้นมาก ภายหลังเมื่อครั้นเจ้าจอมมารดากลิ่นถึงอสัญกรรมแล้วตำหนักและเรือมาดพาหนะที่ปลูกและขึ้นคานไว้จนผุพังและเสียหายไปมาก เหลือแต่ที่ดินว่างเปล่า ต่อมาทายาทของท่านก็ถวายที่ดินดังกล่าวแก่วัดสุทธาโภชน์อุทิศส่วนกุศลให้ท่าน”

นอกจากเจ้าจอมมารดากลิ่นจะเป็นผู้สร้างวัดสุทธาโภชน์แล้ว ยังมีศรัทธาพร้อมด้วยญาติและราษฎรทอดกฐินที่วัดนี้เป็นประจำทุกปีตลอดชีวิตของท่านด้วย ภายหลังเมื่อท่านเจ้าจอมมารดาถึงอสัญกรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ แล้ว หม่อมเจ้าพรรณเพ็ญแข ผู้เป็นหลานหม่อมแช่ม ได้ทรงทอดกฐินต่อมา และทรงทอดกฐินเป็นปีสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ จากนั้นประชาชนทั่วไปก็ทอดกันตลอดมา

อนึ่งได้ยินชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า “*สมัยก่อนเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว เคยเห็นเขานำเสลี่ยงมีคนหาม ๔ คน อัญเชิญรูปจำลองเจ้าจอมมารดากลิ่น ไปตั้งประดิษฐานบนที่บูชา ในเวลาทอดกฐินในอุโบสถ แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำอย่างนั้นแล้ว*” ผู้เรียบเรียงฟังแล้ว

ก็เห็นจริงตามที่เล่าด้วยในสมัยเมื่อหม่อมเจ้าพรรณเพ็ญแขผู้เป็นหลานหม่อมแช่ม เสด็จมาทอดกฐินที่วัดต่อมาจากเจ้าจอมมารดากลิ่นนั้น ก็คงจะทรงรำลึกถึงเจ้าจอมมารดากลิ่นนั้น จึงให้อัญเชิญรูปจำลองไปบำเพ็ญกุศลให้ในวัดเดียวกันนั้นด้วย

เรื่องเสลี่ยงอัญเชิญรูปจำลองเจ้าจอมมารดากลิ่นนี้ เข้าใจว่าจะเป็นทำนองเดียวกับพระอัฐิสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส อธิบดีสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามแม้พระองค์จะสิ้นพระชนม์ และพระราชทานเพลิงพระศพแล้ว โปรดให้อัญเชิญพระอัฐิไปประดิษฐานที่พระตำหนักวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ถึงวันเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินวัดพระเชตุพน โปรดให้อัญเชิญพระอัฐิด้วยพระเสลี่ยงไปประดิษฐานในพระอุโบสถ ทรงสักการะบูชา แล้วทรงทอดผ้าไตรให้พระฐานานุกรมในพระอัฐิสดับปกรณ์ เป็นประเพณีตลอดทุกรัชกาล จนตราบเท่าทุกวันนี้

การอัญเชิญรูปจำลองเจ้าจอมมารดากลิ่น ในตอนหลังไม่ได้กระทำนั้น เห็นจะเป็นเพราะทายาทของท่านมิได้มาทอดกฐินที่วัดสุทธาโภชน์ การอัญเชิญรูปจำลองจึงยุติลงโดยปริยาย แต่จะอย่างไรก็ตาม ผู้เรียบเรียงยังเห็นว่า ควรจะรื้อฟื้นการกระทำนั้นขึ้นมาใหม่ ในฐานะที่เจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นผู้สร้างวัดนี้เพื่อเป็นการแสดงกตัญญูกตเวที สนองผู้มีคุณูปการต่าง ๆ มิใช่เรื่องเสียหายหรือควรตำหนิใด ๆ ทั้งสิ้น หากแต่มีคุณ

เครื่องยังความเจริญให้เกิดอย่างเดียวแต่เนื่องจากที่ปัจจุบันรูปจำลองทางวัดได้ประดิษฐานที่อนุสาวรีย์แล้วก็ไม่จำเป็นที่จะต้องอัญเชิญเพียงแต่โยงสายสิญจน์เข้าไปในโบสถ์แล้วบำเพ็ญกุศลให้ก็น่าจะเพียงพอ

เจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นบุคคลที่คณะสงฆ์ไทยจะต้องบันทึกลงในประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทยว่า ท่านเป็นผู้สร้างวัดเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุและสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมเป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนาท่านหนึ่ง และเป็นผู้ที่มีส่วนสร้างชาวรามัญกับชาวไทยในท้องถิ่นนั้นให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดอายุของท่าน

อนึ่ง เกี่ยวกับประวัติเจ้าจอมมารดากลิ่น ในรัชกาลที่ ๔ นี้ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ในคำนำหนังสือเรื่องตำนานพิธีตรุษ ฉบับพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพท้าววรจันทร์ (เจ้าจอมมารดาวาด พระสนมเอก ในรัชกาลที่ ๔) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ มารดาของข้าพเจ้าถึงอสัญกรรม วันหนึ่งกรมพระนเรศวรฤทธิ์เสด็จมาเยี่ยมศพด้วยกันกับเจ้าจอมมารดากลิ่น เมื่อนั่งอยู่ด้วยกันที่หน้าศพ คุณจอมมารดากลิ่นเห็นข้าพเจ้าเศร้าโศกท่านสงสาร ออกปากว่า “เสด็จต้องเป็นกำพร้าฉันจะรับเป็นแม่แทนแม่ชุ่มจะโปรดหรือไม่” ข้าพเจ้าได้

ฟังท่านแสดงความกรุณาเช่นนั้นจับใจ ก็กราบเรียนในทันทีว่า "ดี ฉันขอเป็นลูกของคุณแม่ต่อไป" แต่วันนั้นมาคุณจอมมารดากลิ่นท่านก็แสดงความเมตตาปรานีอุปการะข้าพเจ้าเหมือนเช่นเป็นบุตรของท่าน ฝ่ายข้าพเจ้าก็ปฏิบัติบูชาท่านมาเหมือนเช่นเป็นมารดา แต่ท่านอยู่ต่อมาเพียงอีก ๒ ปีถึง พ.ศ. ๒๔๖๘ พอกรมพระนเรศฯ ประชวรสิ้นพระชนม์ คุณจอมมารดากลิ่นก็ถึงอสัญกรรมตามไป ข้าพเจ้าต้องกำพร้าอีกครั้งหนึ่ง" ฯลฯ

แม้เจ้าจอมมารดากลิ่นจะถึงอสัญกรรมล่วงแล้วมาถึงบัดนี้เป็นเวลา ๘๐ ปีแล้วก็ตามพระคุณความดีที่เจ้าจอมมารดากระทำไว้ในอดีตสมัยเป็นประโยชน์แก่ชาติไทยและพระพุทธศาสนายากที่จะพรรณนาให้จบสิ้น และยังอยู่ในความทรงจำของชาวไทยรามัญทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ตลอดไปชั่วนานแสนนาน

หน้าที่ อำนาจ และบทบาท ของพระสังฆาธิการ

นายมนัส ภาคภูมิ

หน้าที่ อำนาจ และบทบาทของพระสังฆาธิการ

นายมนัส ภาคภูมิ

การปกครองคณะสงฆ์ ยึดหลักพระธรรมวินัย ส่วนระเบียบการปกครองจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การปกครองคณะสงฆ์ไทยในอดีต พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ แต่ก็ทรงปรึกษาพระเถระในคณะสงฆ์ก่อน แล้วจึงทรงบังคับบัญชาให้เป็นไปตามคำปรึกษานั้น *"ตามพระบรมราชโองการ รัชกาลที่ ๑-๔ ว่า เมื่อมีพระภิกษุรูปใดกระทำผิดซึ่งเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่คณะสงฆ์ ก็จะถูกบังคับให้สึกแล้วเอาตัวมาลงโทษทางบ้านเมืองอีกสถานหนึ่งด้วย"* โดยมีกรมธรรมการ ซึ่งเป็นหน่วยราชการสนองงานนี้และมีห้องขังพระอยู่ที่ปากคลองโอ่งอ่าง ซึ่งเป็นที่ตั้งกรมธรรมการ และการปกครองดังกล่าวมาเปลี่ยนแปลงในรัชกาลที่ ๕ ทรงประกาศใช้ราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑(พอ.ปิ่น มุทุกันต์; ๒๕๐๘) ครั้งถึงรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

พระสังฆาธิการ ได้แก่ พระภิกษุที่ทำหน้าที่ด้านการปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้ เจ้าคณะใหญ่ (หน), เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด, เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส, รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

วัด เป็นหน่วยงานปกครองคณะสงฆ์ที่สำคัญที่สุด และเป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานกิจการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะความเจริญรุ่งเรืองพระศาสนา วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการ ทำหน้าที่ปกครองวัด ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๔๕ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งมีบทบาท อำนาจหน้าที่ ดังนี้

หน้าที่เจ้าอาวาส

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาส มีดังนี้

(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปได้ด้วยดี

(๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ พอกำหนดได้โดยลักษณะงานเป็น ๔ คือ

๑) หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

(๑) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี
(๒) จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี
(๓) จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การบำรุงรักษาวัด หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตบแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ

การจัดกิจการของวัด หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดโดยซึ่งหมายถึงกิจการ ๕ ประเภท คือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนกิจการที่ต้อง

จัดการแทนวัดในฐานะผู้แทน เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัดตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒.หน้าที่ในการปกครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด

๑. ปกครองบรรชิตและคฤหัสถ์ในวัด
๒. สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกปักรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุข ให้ความอนุเคราะห์ ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร

สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย

๓). หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

(๑) ในการจัดการศาสนศึกษา

(๒) ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีและแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียงซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบ

แบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

๔) หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้ โดยลักษณะคือ

(๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

(๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง

(๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

(๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักศพ หรือศาลาบำเพ็ญกุศล และที่เก็บศพ เป็นต้น

หน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้ มีคำที่ต้องพิเคราะห์คือคำว่า "*ตามสมควร*" คือต้องให้การบำเพ็ญกุศลที่เกิดจากการอำนวยความสะดวกนั้น เป็นไปตามระเบียบแบบแผนไม่มีสิ่งที่เป็นพิษภัย เช่น อบายมุขแฝงอยู่

อำนาจเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่คู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ดังในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๘

"มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

(๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

(๒) สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

(๓) สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ

ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งสั่งได้โดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม"

อำนาจเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๘ นี้ เป็นอำนาจเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือผู้จะเข้ามาอยู่ในปกครอง และผู้อยู่ใต้ปกครอง แยกพิจารณาได้ ๓ คือ

๑) อำนาจรับคนเข้า
๒) อำนาจเอาคนออก
๓) อำนาจสั่งลงโทษ

อำนาจ ๑) หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสต้องดุลพินิจใช้รับการรับคนเข้าอยู่ในวัดทั้งที่จะมาอยู่ประจำหรือเป็นการชั่วคราว ซึ่งอาจแยกออกเป็น ๒ คือ

(ก) ห้ามมิให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าไปอยู่ในวัดโดยพลการ
(ข) อนุญาตให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าไปอยู่ในวัด

การห้ามและการอนุญาตดังกล่าวนี้ เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส จึงถือว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้คัดเลือกคนเข้าวัดคู่กับตำแหน่งพระอุปัฌาย์ ซึ่งเป็นตำแหน่งรับคนเข้าเป็นพระภิกษุ

สามเณรอันเป็นสมาชิกชั้นในแห่งพระพุทธศาสนา การรับหรือไม่รับบรรพชิตหรือคฤหัสถ์เข้าอยู่ในวัด เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส ส่วนการรับหรือไม่รับคนเข้าเป็นบรรพชิต เป็นภาระโดยตรงของพระอุปัฌาย์ การที่สังฆมณฑลจะได้คนดีเข้าสู่วัด หรือจะได้คนดีเข้าเป็นสมาชิกชั้นในของพระพุทธศาสนา เป็นอำนาจและภาระของเจ้าอาวาส และพระอุปัชฌาย์โดยแท้

อำนาจ ๒) หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสจะต้องใช้ดุลยพินิจในการคัดคนไว้ในวัด หรือให้คนออกไปจากวัด ซึ่งอาจแยกได้เป็น ๒ คือ

(ก) ให้คนดีอยู่ในวัด
(ข) ให้คนไม่ดีออกไปจากวัด

การให้คนดีอยู่ในวัด เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส การเช่นนี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นการปกป้องคุ้มครองคนดีให้มีที่อยู่อาศัย เพื่อให้โอกาสได้พักพิงสร้างคุณงามความดี เป็นการสงเคราะห์คนดี โดยควรแก่ฐานานุรูป ย่อมเป็นอำนาจสำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาส แต่มิได้แสดงให้ปรากฏ ย่อมเป็นไปตามสัจธรรม

ส่วนการให้คนไม่ดีออกไปจากวัด ก็เป็นอำนาจโดยตรงอีกอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาสอำนาจนี้ย่อมมีองค์ประกอบอันชัดเจน คือจะสั่งได้เฉพาะผู้ที่ไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส และโอวาทนั้นเป็นโอวาทอันชอบด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสตามความในข้อ ๓๗ ถ้าโอวาทนั้นเป็นโอวาทอันชอบด้วยหน้าที่แล้ว ผู้ถูกสั่งไม่อยู่ในโอวาท เจ้าอาวาสจึงจะสั่งให้ออกไปเสียจากวัดได้ และถ้าผู้ถูกสั่งขัดขืน ย่อมเป็นความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ แต่ถ้าโอวาทหรือคำสั่งไม่ชอบด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสโอวาทหรือคำสั่งนั้น ย่อมไม่มีผลให้ผู้ถูกสั่งหรือผู้รับโอวาทต้องปฏิบัติตาม กลับจะเป็นการใช้อำนาจในทางมิชอบ เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสต้องรับผิดในฐานะเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาได้ ข้อนี้ต้องระวัง

อำนาจ ๓) หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสจะพึงสั่งลงโทษแก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัด ผู้ประพฤติผิดคำสั่งของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นโทษที่เบาลง และประมวลลงได้เป็น ๓ สถาน คือ

(๑) ให้ทำงานภายในวัด

(๒) ให้ทำทัณฑ์บน

(๓) ให้ขอขมาโทษ

การลงโทษทั้ง ๓ สถานนี้ เจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษได้เฉพาะกรณีที่ประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส และคำสั่งนั้นชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม ถ้าคำสั่งเจ้าอาวาสไม่ชอบด้วยหลักดังกล่าว เจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษมิได้เลย ถ้าขืนสั่งลงโทษย่อมเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ และอาจต้องรับผิดในฐานเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นข้อที่ควรระวังอย่างยิ่ง

๓ หน้าที่และอำนาจอื่น
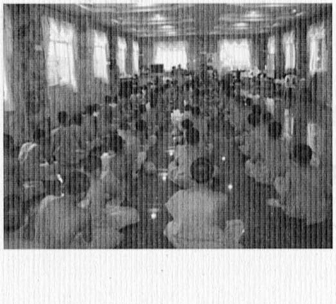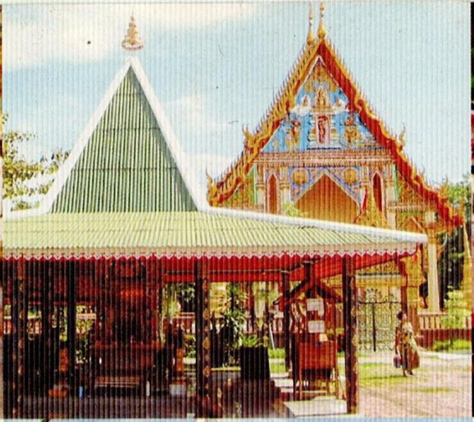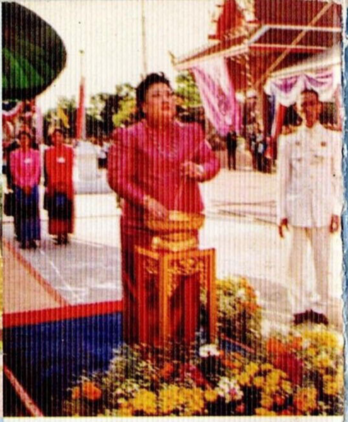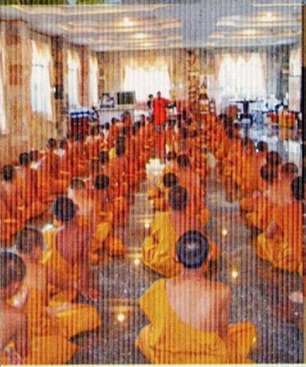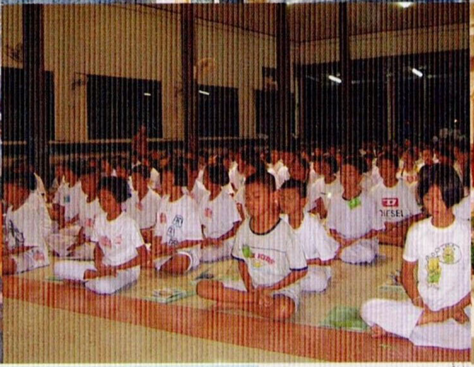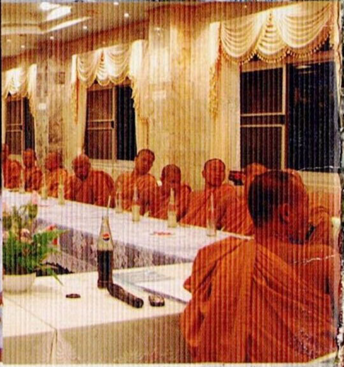
นอกจากหน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ แล้ว เจ้าอาวาสยังมีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนาอื่นอีก โดยได้มีบทบัญญัติไว้ในการนั้น ๆ เจ้าอาวาสควรได้ตามศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง